

heritage were planned, including by drawing the attention of the general public to this problem. Particular attention is paid to data collected by UNESCO on damaged cultural objects in Ukraine.

Keywords: UNESCO, cultural heritage, military conflicts, Ukraine, cultural monuments, tourist attractions.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баланюк Ю. С. Політико-правові механізми формування та збереження об'єктів нерухомої культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2016. 22 с.
2. Литовченко В. В. Роль ЮНЕСКО в охороні та збереженні культурної спадщини в Україні (1954–2010 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв, 2015. 20 с.
3. Співробітництво України з ЮНЕСКО. *Офіційний сайт Постійного представництва України при ЮНЕСКО*. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/>, <https://unesco.mfa.gov.ua/en/ukraine-and-unesco-cooperation>
4. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco>; <http://unesco.kpi.ua/wp-content/uploads/2023/02/Progress Report 2022-eng.pdf>
5. Зорінець С. Україна в ЮНЕСКО: перспективи співробітництва та діяльність щодо внесення об'єктів до Списку Всесвітньої Спадщини. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2015. Вип. 9. С. 71–82.

УДК 94:323.2]:352.073(477.44)

ПОЧАТОК ДЕКОМУНІЗАЦІЇ В КАЛІНІВСЬКІЙ ОТГ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ

І. А. Гуменчук, Н. Р. Темірова

Анотація. Дослідження присвячено досвіду декомунізації символічного простору Калинівської об'єднаної територіальної громади в якості прикладу нестолічного розв'язання проблеми. Показано складність і різновекторність сюжету, оскільки прийняття рішення передувала широка громадянська дискусія, учасники якої розійшлися у думках переважно за віковою характеристикою та політичними поглядами. У підсумку реалізації урядової законодавчої ініціативи у міському й селищному просторах замість радянсько-комуністичних з'явилися найменування вулиць / провулків на честь знакових історичних постатей, борців за незалежність України, діячів української культури, компроміс знаходили у нейтральних назвах. Загалом початкові декомунізаційні заходи в Калинівській ОТГ посприяли переформатуванню символічного простору задля утвердження державницької ідеології.

Ключові слова: декомунізація, перейменування, символічний простір, історична політика.

Серед факторів ідентифікації та самоідентифікації важливе місце посідає символічний простір, складником якого виступають топоніми, спрямовані на увічнення найвизначніших подій минулого, державних чи історичних діячів. Вони окреслюють важливі для суспільства сенси. Гостро проблема громадянської ідентичності постала з початком відкритої російської агресії проти України, адже зовнішнє вторгнення виявляється не лише у військово-політичній сфері, але і у свідомісній площині. У такій ситуації з 2015 р. в Україні цілком виправдано активізувалася декомунізаційна пам'яттєва стратегія, спрямована на переосмислення суттєвої частини символічного простору. Оскільки вже здобуто певний досвід перейменування місцевих топонімів, він заслуговує на аналіз особливо з огляду на розгортання з 2022 р. наступного його етапу – деколонізаційного.

В українській історичній науці дослідженням процесу декомунізації займалися О. Гриценко, Г. Касьянов, В. Кулик, О. Толочко, Я. Грицак та інші науковці. Проте переважна більшість відповідних праць присвячена символічному простору Києва та великих міст України. Водночас меморіальне поле невеликих населених пунктів залишається поза увагою, хоча й справляє потужний вплив на формування загальної національної свідомості. Це зауваження повною мірою стосується Калинівської об'єднаної територіальної громади (ОТГ) Вінницької області. Тож метою цієї розвідки є визначення підсумків декомунізації назв вулиць у Калинівській ОТГ на початковому етапі.

Символічний простір міста залежить від багатьох факторів, проте у розрізі політики пам'яті одним із центральних питань постає можливість використовувати політичні та комеморативні інструменти для впливу на формування національної ідентичності. Меморіальні об'єкти,

вписані у простір міста, транслюють певні історичні та пам'ятєві наративи, які, зі свого боку, є віддзеркаленням історичної політики. О. Гриценко стверджував, що простір має здатність просувати містянам певні цінності, візії минулого та елементи ідеології. Варто зауважити, що в межах вивчення топонімів і пам'яток предмет уваги фокусується довкола того, як владні інститути впроваджують відповідну політику, та на тому, які саме цінності, історичні наративи репрезентуються шляхом називання вулиць чи прийняття рішень про збереження або демонтаж пам'ятника. Такі дії безпосередньо примушують політику пам'яті перетинатися з урбаністичною політикою [1, с. 82].

Процес переосмислення спадщини комуністичного режиму та вилучення елементів комуністичної ідеології з символічного простору України розпочався задовго до Революції Гідності, однак набув системності після ухвалення 9 квітня 2015 р. Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки». Він увійшов до так званого «декомунізаційного пакету», всі закони якого були підписані Президентом України одночасно 15 травня 2015 р. Закон засуджує комуністичний та націонал-соціалістичний режими в Україні, визначає правові основи заборони пропаганди їх символіки та встановлює порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму.

У Калинівській об'єднаній територіальній громаді процес декомунізації розпочався у 2014 р. На центральній площі міста 21 лютого 2014 р. о 10-й ранку розпочався мітинг, де обговорювали події Революції Гідності. Голова міської організації ВО «Свобода» Костянтин Васюк закликав демонтувати пам'ятник Леніну. На той час Калинівська міська рада уже ухвалила рішення про демонтаж монумента, але воно передбачало проведення громадських слухань. Громадський активіст Андрій Поліщук піднявся по драбині на постамент, закинув зашморг на шию Леніну, а за інший кінець мотузки вхопилися з десяток чоловіків. Через кілька хвилин металевий пам'ятник «вождю пролетаріату» вже лежав на землі. Далі в хід пішов молот і перфоратор, за допомогою яких скульптурі відсекли голову. Через кілька годин пам'ятник із площі забрали працівники комунального підприємства «Благоустрій». Так закінчилося зтягнене «гостювання» в Калинівці найрозтиражованішого комуністичного ідола. Після Калинівки «ленінопад» розгорнувся по всій Вінницькій області, пам'ятники Леніну змістили у Тульчині, Немирові, Шаргороді, Гайсині, Літині, Тростянці, Козятині, Хмельнику та у селах тодішнього Калинівського району [2]. Цей процес дав поштовх позбавленню населених пунктів і від радянських назв вулиць.

Робоча група з питань заборони використання комуністичної та націонал-соціалістичної (нацистської) символіки на території Калинівської ОТГ при Калинівській міській Раді мала визначити перелік вулиць, провулків, які підлягають перейменуванню, розробити пропозиції щодо зміни відповідних міських топонімів. Громадські слухання з питання перейменування вулиць, провулків міста Калинівка, селища Рівнинне, сіл Прилуцьке, Дружелобівка були проведені у лютому 2016 р.

Як повідомляє інтернет видання «vlasno.info», відповідні громадські слухання проводилися поспіхом, не надто організовано, не всі пропозиції були взяті до уваги. Найбільша дискусія розгорнулася довкола перейменування вулиці Возз'єднання: молодь запропонувала перейменувати на вулицю Василя Стуса, люди поважного віку виступили проти. Учасник громадських слухань Роман Ткачук розповів виданню «vlasno.info»: «Коли запитали “Ви хоч знаєте, хто такий Василь Стус?”, то нам відповіли: “Мені все одно. У мене мати жила на Возз'єднання і померла, і я хочу померти саме на вулиці Возз'єднання”. Думки молоді теж розійшлися, адже одні вважали перейменування доцільним, а інші – не на часі. Володимир Антонюк висловився, що на його погляд, не було сенсу міняти обгортку, коли начинка залишалася незмінною. Калинівчанка Лілія Вітюк, навпаки, підтримала процес декомунізації: “Перейменування – це річ не першочергова, але необхідна. До того ж, приємно звучить: Я живу на Сосячній вулиці”» [3].

У підсумку на шостій (позачерговій) сесії міської ради сьомого скликання 18 лютого 2016 р. було прийнято рішення № 28 «Про перейменування вулиць, провулків міста Калинівка та населених пунктів селища Рівнинне, села Прилуцьке, села Дружелобівка» [4].

Перейменування вулиць у населених пунктах Калинівської ОТГ у 2016 р.

№	Назви вулиць провулків	Назви вулиць провулків після перейменування
Місто Калинівка		
1	вулиця Володарського	вулиця Миколи Леонтовича
2	вулиця Горького	вулиця Івана Франка
3	вулиця Дзержинського	вулиця Вадима Нестерчука
4	провулок Дзержинського	провулок Вадима Нестерчука
5	вулиця Інтернаціональна	вулиця Миру
6	вулиця Карла Маркса	вулиця Василя Порика
7	вулиця Кірова	вулиця Євгена Гуцала
8	вулиця Клари Цеткін	вулиця Олени Теліги
9	вулиця Колгоспна	вулиця Устима Кармелока
10	провулок Колгоспний	провулок Устима Кармелока
11	вулиця 70 років Комсомолу	вулиця Затишна
12	вулиця Комуністична	вулиця В'ячеслава Катрича
13	вулиця Котовського	вулиця Андрія Шептицького
14	вулиця Леніна	вулиця Незалежності
15	вулиця Орджонікідзе	вулиця Данила Нечая
16	вулиця Павлика Морозова	вулиця Сонячна
17	вулиця Паризької комуні	вулиця Європейська
18	провулок Паризької комуні	провулок Європейський
19	вулиця Свердлова	вулиця Князя Володимира
20	вулиця Урицького	вулиця Левадна
21	вулиця Фрунзе	вулиця Івана Мазепи
22	вулиця Чапаєва	вулиця Вишнева
23	вулиця Шмідта	вулиця Михайла Грушевського
24	провулок Шмідта	провулок Василя Стуса
25	вулиця Щорса	вулиця Анатолія Обухова
Селище Рівнинне		
26	вулиця Радянська	вулиця Тараса Шевченка
27	вулиця Кірова	вулиця Михайла Грушевського
Село Дружелюбівка		
28	вулиця Леніна	вулиця Центральна
29	вулиця Пролетарська	вулиця Слобода
30	провулок Пролетарський	вулиця Зарічна
31	вулиця Щорса	вулиця Вишнева
32	вулиця Чапаєва	вулиця Абрикосова
33	вулиця Кірова	вулиця Тараса Шевченка
34	вулиця Жовтнева	вулиця Миру

Як показує табл. 1, у Калинівській ОТГ на першому етапі декомунізації нові назви отримали 29 вулиць і 5 провулків. У Калинівці перейменовано 22 вулиці та 3 провулки. Нові назви у місті більшою мірою присвячені діячам української культури – 7 позицій, або мають нейтральне смислове навантаження – 5 назв. 4 найменування пов'язані з визначними історичними діячами України – князем Володимиром, Данилом Нечасем, Іваном Мазепою, Устимом Кармелоком. Лише одна вулиця у Калинівці отримала ім'я борця за незалежність України, полеглого в антитерористичній операції – В'ячеслава Катрича. У процесі декомунізації в Калинівці вулиця Карла Маркса отримала нову назву – Василя Порика, на честь уродженця Вінниччини, учасника Руху Опору у Франції в роки Другої світової війни, героя Радянського Союзу. Принциповими видаються два перейменування у Калинівці: вул. Леніна – на вулицю Незалежності та вулиці й провулку Паризької комуні – на Європейську вулицю й провулок. У селі Дружелюбівка переважна більшість нових назв (5 із 7-ми) мають нейтральний статус, пов'язаний із географічними особливостями – Центральна, Слобода, Зарічна, Вишнева, Абрикосова, а у селі Рівнинне було увічнено двох діячів української культури – Тараса Шевченка та Михайла Грушевського.

Завдяки здійсненим на початковому етапі перейменуванням суттєво зменшилася комуністична ідеологічна завантаженість меморіального сегменту Калинівки та прилеглих населе-

них пунктів. Враховуючи, що у символічному просторі значну частину становлять топоніми, пам'ятники й меморіальні дошки, можна сказати, що розпочата у 2015 р. декомунізація здійснила суттєву його світоглядну переорієнтацію. Останнє було спрямоване на витіснення радянських нарративів, особливо у розрізі військово-політичних найменувань. Водночас привертає увагу певна компромісність, поміркованість у визначенні нових назв. Так, із 34 нових позицій лише 10 відображають етапи історичного шляху українського народу. Іменем Василя Стуса, всесвітньо відомого поета, правозахисника, Героя України, Калинівська громада спромоглася назвати лише невеликий об'єкт – провулок. Але суть початкового етапу декомунізації полягала у переорієнтації уявлень про минуле з прорадянських нарративів на проукраїнські, що передбачає увиразнення української ідентичності, зміцнення внутрішньої інтеграції України та відповідне коригування бачення майбутнього держави.

Отже, Калинівська об'єднана територіальна громада у 2016 р. здобула виразний досвід декомунізації топонімичного простору. Він демонструє складність і різновекторність проблеми, адже прийняття рішення передувала доволі широка дискусія, учасники якої розійшлися у думках, переважно за віковою характеристикою та політичними поглядами. У міському й селищному просторах замість радянсько-комуністичних з'явилися найменування вулиць / провулків на честь знакових історичних постатей, борців за незалежність України, діячів української культури, компроміс знаходили у нейтральних назвах.

Abstract. The study is devoted to the experience of decommunization of the symbolic space of the Kalynivka United Territorial Community as an example of a non-capital solution to the problem. The complexity and diversity of the plot is shown, since the adoption of the decision was preceded by a wide civil discussion, the participants of which differed in their opinions, mainly according to age characteristics and political views. As a result of the implementation of the government legislative initiative, instead of the Soviet-communist ones, the names of streets alleys in honor of iconic historical figures, fighters for the independence of Ukraine, figures of Ukrainian culture appeared in urban and rural areas, a compromise was found in neutral names.

Keywords: decommunization, renaming, symbolic space, historical politics.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грищенко О. Пам'ять місцевого виробництва. Київ: Видавництво «К.І.С.», 2014. 352 с.
2. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ji07358a>
3. П'ять років тому у Калинівці повалили пам'ятник Леніну. Де він зараз? *Калинівка city*. URL: <https://kalynivka.city/articles/24612/pyat-rokiv-tomu-u-kalynivci-povalili-pamyatnik-leninu-de-vin-zaraz>
4. Калинівчан не влаштовує запропонована владою декомунізація вулиць. *Vlasno.info*. URL: <https://vlasno.info/suspilstvo/dopomoga/tochka-zoru/item/10069-kalynivchan-ne-vlashtovue-zaproponovana-vladoiu-dekomunizatsiia-vulyts>
5. Рішення Калинівської міської ради № 28 «Про перейменування вулиць, провулків міста Калинівка та населених пунктів селища Рівнинне, села Прилуцьке, села Дружелюбівка». URL: <https://kalynivska-objednana-gromada.gov.ua/docs/119227/>

УДК 94(477):621.397.13:7.097:004.738.5

ЗОБРАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ПОСТАТІ ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО НА ТЕЛЕБАЧЕННІ ТА В YOUTUBE

С. Р. Заболотний, К. І. Мелексієв

Анотація. У цій статті автор розглядає зображення постаті Павла Скоропадського у сучасному інформаційному просторі, а саме в тематичних історичних програмах на телебаченні та в мережі «Інтернет». Зазначено актуальність популяризації образів діячів Української революції в українській інфосфері; розглянуто декілька прикладів висвітлення постаті Павла Скоропадського на каналах YouTube та інші документальні стрічки. Аналіз свідчить про високу якість підготовлених матеріалів, присвячених гетьману та Гетьманату, що є позитивним явищем, зважаючи на їх важливість у сучасному контексті.

Ключові слова: Павло Скоропадський, Гетьманат, Українська Держава, Українська революція.

Вступ. З поваленням імперії Романових українській нації випав історичний шанс відродити тисячолітню державотворчу традицію. Революційні 1917–1921 рр., можна справедливо